

sint actibus virtutis quantum ad materialem attingentiam, seu materiam, quam attingunt, sed ratio formalis attingendi longe diversa est, virtus enim attingit sub regulatione, et medio rationis, qui autem facit ex motivo vanæ gloriæ, et sub motivo rationi contrario, sic enim multa vitia sunt similia virtutibus ex parte materiæ affectæ, sicut jejunium hypocritæ, fortitudo, seu audacia temerarii, spes præsumptuosi, fides hæretici: sic etiam eleemosyna propter vanam gloriam attingit quidem materiam virtutis, sed non formam: facit effectum physicum misericordiæ, qui est sublevatio pauperis, sed non moralem, id est, sub motivo misericordiæ, sed exercendo illum ut materiam vanitatis.

XLIII. Qui autem credit ex vana gloria, in actu quidem exterioris confessionis id facile apparere potest, quia hæc fieri potest solum ex tali motivo, vel ex alio temporali; sed talis confessio exterior non erit a fide, sed ab habitu vanæ gloriæ, vel ambitionis, aut superbiæ utentis illa exteriori confessione significativa credulitatis fidei propter illud pravum motivum. Si autem etiam interius credat, et non solum exteriorem illam prolationem verborum faciat, et sic interius credendo exteriorem etiam profiteatur, et totum hoc tam interius, quam exteriorem velit facere ob inanem gloriam, vel ob complacentiam principis, in tali casu dico, quod sic credens non credit fide supernaturali, et divina, sed alia fide causata ex assuefactione, vel ex testimonio humano, qualis in nobis reperiri potest etiam circa res divinas, et in hæretico manere solet circa articulos, quos non discredidit. Et hoc ideo est, quia qui movetur etiam in actu interiori ad credendum ex motivo temporali ut ex vanitate, vel ambitione, aut adula-

tione erga principem, non movetur motivo firmo, et infallibili, si quidem movetur motivo temporali, et consequenter ex electione propria, qua sibi placet sic credere propter tale motivum. Unde eo motivo remoto, non crederet, hoc autem est fallibiliter credere, si enim propter vanam gloriam credit tamquam propter finem; ergo remoto illo non crederet, quia fine remoto non elicitur medium.

XLIV. Dices: Quid si infallibiliter credat, et tamen quasi impulsiva causa, et si non finalis, sit vana gloria, aut aliud motivum temporale, quod quasi concomitanter se habet in illo actu, et ut circumstantia, ut vane complaceat de illo actu credendi, aut de alio actu virtutis, aut de studio, vel doctrina, quia licet id pro fine habeat, sed tamen gaudet concomitanter, et impellitur vel magis acuitur ad illud opus faciendum ex applausu, et vanitate quam sentit; ergo potest elicere actum cum illa mala circumstantia saltem concomitante.

XLV. Respondetur quod tali casu admissio, dicendum est quod illa vanitas, aut temporale motivum non est circumstantia illius actus credendi, aut alterius virtutis, sed est actus distinctus habens ipsam virtutem, seu actum ejus, aut actum credendi pro objecto vanitatis, vel superbiæ, eo modo quo dicitur D. Thomas in hac quæstione LV, articulo IV ad quintum, quod virtute potest aliquis uti male tamquam objecto, sicut si male sentit de ea, aut superbit de ea, et idem est si habeat vanitatem de illa, tunc enim non exercet ipsam materiam, aut actum virtutis propter vanam gloriam, sed virtute jam exercita, aut exercenda utitur ut materia suæ vanitatis, aut superbiæ, et sic cum ipsum actum virtutis habeat pro objecto, vel materia vanæ gloriæ, non est circum-

stantia talis actus, sed illum pro objecto, et materia habet.

XLVI. Quod autem aliquis alliciatur vanitate, aut temporali aliquo motivo, seu lucro, vel etiam pravo motivo ad faciendum actum virtutis, ut ad studendum, vel eundem ad ecclesiam, vel ad credendum, quod alias sine tali motivo alliciente non faceret, dico quod si illud motivum est subordinabile principali fini virtutis, et gloriæ Dei, ut si aliquis docet, vel prædicat, aut recitat officium in ecclesia propter distributiones, quatenus necessariae sunt ad sustentationem, aut ad aliud opus licitum, talis non peccat, quia hoc est secundario intentum ut docet D. Thomas quodlibeto VIII, articulo XI, et ita potest esse actus virtutis. Si autem illud motivum non est subordinabile fini principali, quia in se est peccatum, ut si quis vadat ad talem ecclesiam, quia ibi videbit mulierem, et inde allicitur ad audiendum sacrum, vel ad credendum, talis non exercet actum virtutis, neque credit, quia habet finem malum, scilicet peccatum, aut si non habet illud pro fine, solum concomitanter se habebit ille actus peccati cum illo actu bono, aut cum actu credendi, et non erit circumstantia ejus, nec proprie ad illum alliciet, sed concomitanter gaudet de illa occasione peccati, quia non est conjungibile nec subordinabile hoc motivum peccati fini honesto illius virtutis, contrariatur enim honestati illius: oportet autem quod in actu faciendo omnes circumstantiæ subordinentur motivo principali, non ei contrariantur, alias unus actus non erit, neque hoc circumstabit illum.

XLVII. In actu autem credendi, si quis ita allicitur (licet secundario) ad credendum ex motivo malo, quod sine illo non crederet, destruit firmitatem assensus fidei supernatu-

ralis, quæ debet esse auctoritas divina, ut in se infallibilis est, et sic non debet taliter ex motivo pravo, vel temporali duci, quod sine illo non crederet, hoc enim opponitur ipsi piæ affectioni, qua quis debet credere. Non enim est pium si afficitur ex motivo pravo taliter quod id alias non crederet; remota autem affectione pia, removetur fides supernaturalis, licet remanere possit fides sicut in dæmonibus ex coactione signorum, non ex pia affectione. Si autem prius quidem movetur ad finem ex motivo pravo, aut temporali, sed postea mutat voluntatem, et habet piam affectionem, ita ut propter res ipsas divinas afficitur, et æque crederet etiam si non haberet illud pravum motivum, adhuc tamen gaudet quod illud pravum peccatum detur, puta illa vanitas, vel illa mulier, etc. tunc non se habet hoc peccatum ut motivum, aut alliciens etiam secundario, nec ut circumstantia cooperans, aut influens in talem actum, sed ut mere concomitanter se habens, sicut potest quis converti ad fidem, et baptizari manente affectu concomitanter ad aliquod peccatum.

XLVIII. Ad id quod dicitur, impleri præceptum virtutis, aut fidei tali actu facto cum mala circumstantia respondeo, quod ut docet D. Thomas infra quæstione C, articulo IX, aliquando non cadit sub præcepto modus ipse recte operandi, sed solum exhibitio materiæ virtutis, ut quando præcipitur restituere, jejunare, eleemosynam dare, missam audire, tunc posita illa materia, quocumque animo id fiat, satisficit præcepto, quia modus ille sic faciendi non cadit sub præcepto. Et ideo hoc ipso quod exhibetur exterior illa materia, quam lex præcipit, tollitur obligatio legis, et sic impletur præceptum, quia non amplius obligat posita illa materia, quocumque animo ponatur, quia de

animo lex non datur, sicut si quis restituit centum quæ debet, quantumcumque malo animo id faciat, non amplius obligatur restituere. Quando autem lex non solum præcipit materiam exteriorem, sed cum illa etiam præcipit modum virtutis, et id pertinet ad interiorem operationem, verbi gratia, quod recitetur cum attentione et devotione, quod credat aliquis, pœnitentiam agat, amet Deum, etc. impletio talium actuum requirit quod fiat per actum virtutis, quia præcipitur in actu id quod virtuosum est, non sola materia exterior, seu actus exterior.

XLIX. Ad ultimum respondetur, quod qui operatur ex ignorantia, si illa sit culpabilis, ita quod non excusat, certum est quod actus redditur vitiosus, et sic non procedit a virtute. Si vero ignorantia sit invincibilis, et illa supposita formetur iudicium, et dictamen quod hic et nunc sit bonum hoc facere, sicut in Jacob accedere ad Liam ignoratam quod non esset sua, talis actus procedit a virtute, regulaturque a prudentia, quæ non mensuratur penes id quod est, ut non est in re sicut speculatio, sed penes id quod debet esse, et ut debitum apprehenditur cum fundamento. Quod si non formatur iudicium, et dictamen quod hoc sit bonum hic et nunc ex quantumcumque ignorantia omittatur, sive culpabili, sive inculpabili, tunc nullo modo actus erit bonus, neque a virtute procedet, quia voluntas sine apprehensione, et dictamine non potest operari, et consequenter neque virtus, quæ est habitus ejus.

DISPUTATIO XV.

DE SUBJECTO VIRTUTIS.

ARTICULUS I.

Utrum potentia spirituales intellectus, et voluntas sint subjectum virtutum?

I. Duo sunt certa. Primum loqui S. Thomam in hac quæstione LVI, quando discurrit circa potentias susceptivas virtutum de virtutibus operativis, ut omittamus gratiam habitualem, quæ in sententia D. Thomæ distinguitur a charitate, et est immediate in essentia animæ, non in potentia. Illa autem non est formaliter virtus, sed radicaliter, quia non est formaliter operativa, sed solum elevativa animæ ad esse supernaturale, per quod sit divinæ consors naturæ, et exinde tamquam ex radice dimanant virtutes infusæ. Cum ergo solum loquatur D. Thomas in præsentia de virtutibus operativis, quæ sunt in potentiis animæ, restat assignare potentias, quæ sunt capaces virtutis. Et loquimur generaliter, tam de virtutibus partis cognoscitivæ, quam appetitivæ; tam intellectualibus, quam moralibus.

II. Secundo, certum est, et extra controversiam has duas potentias spirituales, nempe intellectum, et voluntatem maxime inter omnes esse capaces virtutis, quia virtus est bona qualitas mentis, et in ipsa mente, seu parte spiritali animæ sunt istæ duæ potentia, intellectus et voluntas. Imo si istæ potentia non essent capaces virtutis, quanam potentia erunt capaces illius, cum maxime ordinentur virtutes ad formandum animum, sive in intelligendo, sive in volendo, et inde rec-

titudinem habet homo si recte intelligat, et recte velit. Et sic videmus virtutes theologicas in istis potentiis poni, ut fides est in intellectu, charitas in voluntate. Similiter virtuales intellectuales sunt in intellectu, sive in parte speculativa, ut sapientia et scientia, sive in practica, ut prudentia et artes omnes. Denique morales virtutes aliquæ sunt in intellectu ut prudentia, aliquæ in voluntate ut justitia.

III. Difficultas est in explicando id quod dicit D. Thomas in hac quæstione LVI, articulo III et VI. Nam in articulo tertio agens de virtutibus quæ sunt in intellectu inquit, quod intellectus est capax virtutis secundum quid, non virtutis simpliciter. Et dicit, quod virtus secundum quid est illa, quæ tribuit facultatem bene operandi, sed non tribuit ipsum bonum usum, sicut videmus in arte; quæ tribuit facultatem operandi secundum regulas artis artificiose, et ordinate, verbi gratia bonam domum, et perfectam, aut quodlibet aliud opus artificiosum, sed non facit ut aliquis bene utatur ipsa arte; potest enim artifex si velit male operari, nec tamen propterea amittit aliquid de arte, et de illius peritia. At vero virtus, quæ est virtus simpliciter, non solum tribuit facultatem bene operandi, sed etiam facit ipsum usum bonum, eo quod inclinatur voluntatem ut bene velit, et bene utatur facultate sua. Dicit ergo D. Thomas, quod intellectus si secundum se consideretur est capax virtutis bene operandi in genere intellectuali, seu faciendi bonum opus, non tamen est capax virtutis simpliciter, quæ faciat bonum usum, et exercitium operis, quia hoc solum pertinet ad voluntatem qua bene volumus, et utimur aliis potentiis. Si tamen intellectus consideretur ut motus a voluntate, sic potest esse

subjectum virtutis inclinantis ad bonum usum, saltem directive, sicut prudentia, quæ est virtus moralis dirigendo, et fides quæ credit ex motu non piæ affectionis voluntatis, et tales sunt virtutes simpliciter.

IV. In articulo autem sexto loquens D. Thomas de altera potentia spiritali, scilicet de voluntate, dicit voluntatem non indigere virtute in ordine ad bonum proprium rationis appetendum, quia ad hoc sufficit propria ratio ipsius potentia voluntatis, quæ in se habet determinatam inclinationem ad hoc objectum ita sibi proprium, et proportionatum. Ut autem ordinatur voluntas ad bonum divinum quod est supra se, vel erga bonum proximi, indiget virtute superaddita, quia ad tale bonum non est sufficienter determinata voluntas ex se in actu primo, cum non sit bonum proprium, aut proportionatum. Et hinc est, quod virtutes, quæ ordinant hominem erga se moderando proprias passiones, et non ad alterum sunt in appetitu sensitivo, ex parte cuius sunt impedimenta ad sequendam rationem, non in voluntate. Quæ vero hominem ordinant ad alterum sive erga Deum sive erga homines, sunt in voluntate, ut charitas, religio, pœnitentia, justitia, etc.

V. Circa hæc duo dicta D. Thomæ difficultas est, et primo circa primum dictum movetur dubium a Cajetano in hac quæstione LVI, articulo III, quid intelligat D. Thomas per virtutem dantem bonum usum operationis, quando dicit hanc esse virtutem simpliciter; et quid per virtutem dantem facultatem boni operis, sed non bonum usum, quæ dicitur virtus secundum quid. Nam vel intelligitur, quod virtutis secundum quid non inclinatur ad bonum usum, et operationem intra suum objectum, et sphaeram, ad quam